

Η ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ*

ΒΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ

Αλέξανδρος Παπαγεωργίου-Βενετάς
Αρχιτέκτων-Πολιοδόμος

Η πόλη μας η Αθήνα μάς αναδέχεται, γηγενείς Αθηναίους και επήλυδες, εμάς τους ίδιους, τις ελπίδες, τις εξάρσεις αλλά και τις αμαρτίες μας, και παραμένει στοργική αλλά και παμφάγος μητρική αγάλη.

Μες στην αγάλη αυτή η τύρβη της καθημερινότητας μάς απωθεί αλλά και μας εξουθενώνει. Δέσμοι του ανέασου κυνηγητού της σκοπιμότητας, αναβλέπουμε σπάνια. Ποιος είναι ωστόσο ο πόλος έλξης εκείνος, που με την ύπαρξή του και μόνο δίνει στην εφήμερή μας πολυπραγμοσύνη ένα σταθερό σημείο αναφοράς, και στον κατακεραματισμένο μας βίο μian αίσθηση ενότητας;

Δεν γίνεται βέβαια λόγος εδώ για τοπογραφικά σημεία αναφοράς ούτε και για σημεία φυσικού προσανατολισμού στο χώρο. Το ερώτημα είναι άλλο: ποιο τοπίο της πόλης —δημιούργημα της φύσης αλλά συνάμα και τέχνημα ανθρωπογενές— μας στηρίζει υπαρκτά, ποιο επανθεί στην ψυχή μας γεραρό, εράσμο και πάντα νέο; Είτε με τα μάτια της αίσθησης είτε με τα μάτια της ψυχής ατενίζουμε καθημερινά άθελά μας την Ακρόπολη της Αθήνας, τόπο σπερματικό, χώρο ταύτισης και αυτογνωσίας.

Είναι πολλές οι αναφορές, οι δεσμοί και τα βιώματα που μας συνδέουν με τον μνημειακό αυτό χώρο. Οι δεσμοί αυτοί —που μας στηρίζουν— δεν είναι όλοι πάντοτε συνειδητοί και εξίσου ισχυροί. Τονίζονται και βιώνονται διαφορετική ένταση στις διάφορες ιστορικές περιόδους και ανάλογα με την ψυχική δεκτικότητα κάθε ανθρώπου. Οι βιωματικές αξίες του μνημειακού συνόλου είναι ωστόσο πολλές, συυπάρχουν, διαπλέκονται στενά και του προσοδίδουν την ανεπανάληπτη αίγλη του.

Πρωταρχικά η Ακρόπολη ήταν χώρος χρηστικός, με ποικίλες λειτουργίες στο πέρασμα των καιρών: οχυρό καταφύγιο και φορέας του μυκηναϊκού μεγάρου στα πανάρχαια χρόνια. Χώρος λατρείας των χθονίων θεοτήτων και των μυθικών ηρώων αυτής της γης, του Κέκροπα, του Ερεχθέα κ.ά. Ιερός περιβόλος, κατοικία των θεών αλλά και θησαυρός της Αττικής Συμμαχίας στους κλασικούς χρόνους. Ιερός τόπος, άξιος επίσκεψης και αντικείμενο θαυμασμού—εδώ διαγράφεται μια πρώτη εμφάνιση του περιηγητισμού, μια τουριστική χρήση, θα λέγαμε σήμερα—κατά τους ελληνοιστοικούς και τους ρωμαϊκούς χρόνους. Έδρα επισκόπου κατά τη Βυζαντινή εποχή και οχυρό ανάκτορο των Φράγκων, Καταλανών και Φλωρεντινών δεσποτών στον όψιμο Μεσαίωνα. Οχυρή άνω πόλη με την κατοικία του Δισδάρη κατά τους χρόνους της τουρκοκρατίας...

Η ιστορική της πορεία δεν έδειξε καμία διάθεση "καθαρότητας", σεβόμενη αφηρημένα ένα

χώρο-σύμβολο, αλλά αντίθετα εμπλούτισε τον χώρο αυτόν ανά τους αιώνες με όλες σχεδόν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, εκτός από μια, και αυτό είναι ενδεικτικό: την εμπορευματοποίηση της.

Πρώτιστα, καθώς αντιλαμβανόμαστε, η Ακρόπολη των Αθηνών ήταν χώρος ζωής για διάστημα χιλιετιών — γεγονός που δεν πρέπει να παραβλέπουμε εμείς οι επίγονοι, για τους οποίους εδώ και 165 χρόνια άλλες αξίες του μνημειακού συνόλου έχουν λάβει βαρύνουσα σημασία στη θεώρησή μας.

Τελευταία και μάτια προσπάθεια αναβίωσης μιας "εν ενεργεία" —ας μου επιτραπεί ο αδόκιμος όρος—, μιας χρηστικής Ακροπόλεως ήταν η πρόταση του μεγάλου κλασικιστή αρχιτέκτονα Karl Friedrich Schinkel, το 1833, για την ίδρυση των ανακτόρων του Οθωνα, υπό μορφήν κατοικίας κατά τα πομπηνά πρότυπα, ανατολικά από τον Παρθενώνα. "Η Ακρόπολη της Αθήνας αποτελεί φωτεινό ορόσημο

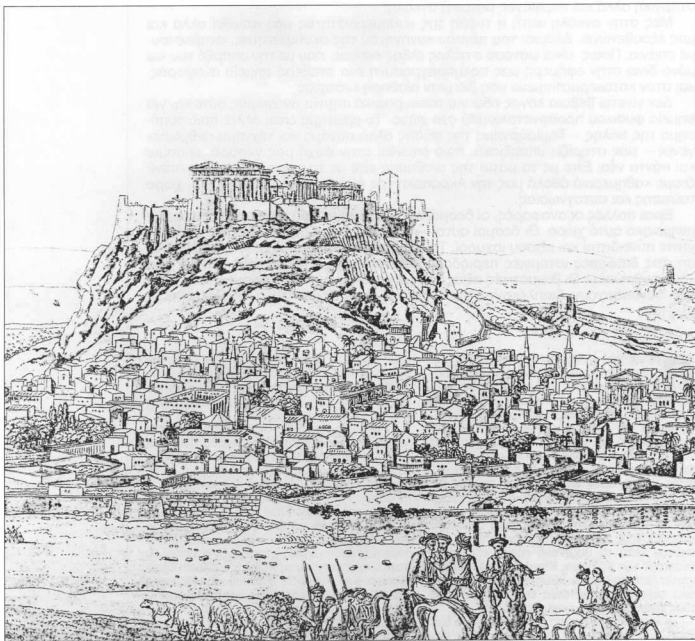
της παγκόσμιας ιστορίας, με το οποίο συνδέονται άπειροι συνειρμοί, που θα συνεχίσουν να είναι σημαντικοί και πολύτιμοι για ολόκληρο το γένος των ανθρώπων. Και μόνο γι' αυτό αξίζει να αναβιώσει αυτός ο χώρος για την ιστορία του μέλλοντος...”, γράφει ο Schinkel. Ένα από τα πιο μεγαλόπνοα και αρμονικά αρχιτεκτονικά οράματα του 19ου αιώνα επέπρωτο ωστόσο να μείνει “όνειρο θερινής νυκτός ενός μεγάλου αρχιτέκτονα”, όπως με κακεντρέχεια σχολίασε την ίδια εποχή ο αντίπαχός του Leo von Klenze.

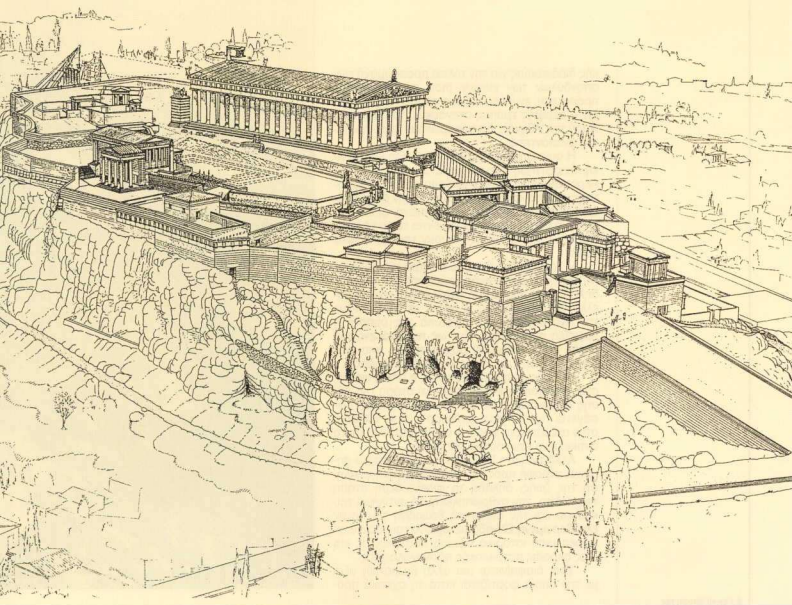
Από το 1833 και ύστερα, η Ακρόπολη γίνεται χώρος δεδηλωμένου διεθνούς καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος. Η αισθητική αξία του αρχιτεκτονικού έργου προβάλλεται με επίφαση στη συνείδηση των Δυτικοευρωπαϊκών φιλοτέχνων. Ο Leo von Klenze προκηρύσσει προγραμματικά, κατά την τελετή των εγκαίνιων των αναστηλωτικών

έργων του Παρθενώνος την 10η Σεπτεμβρίου 1843, απευθυνόμενος προς τον Όθωνα: “Τα ίχνη μιας εποχής βαρβαρότητας, συντριμμάτα και άμορφα ερείπια, θα εξαφανισθούν και εδώ όπως και παντού στην Ελλάδα, και τα κατάλοιπα του ενδόξου παρελθόντος θα αναστηθούν με νέαν αίγλην, βέβαιοι φορείς ενός ενδόξου παρόντος αλλά και μέλλοντος.”

Από τη “βαρβαρότητα” στον πολιτισμό και τη νέα δόξα, μέσω των αναστημένων μνημείων! Μια προτροπή, ένα “πιστεύω” που θα ξανακουστεί σύντομα και από επίσημα ελληνικά χείλη: “Και ημείς μεν ως επισημοτάτην διαμαρτύρησιν κατά της ιεροσούλου καταστροφής του Παρθενώνος, ανεγείρομεν αυτόν σημερον εκ των ενόντων ερειπίων αυτού, ως ανηγείραμεν την αρχαιαν ελευθεράν Ελλάδα εκ των ενόντων λειψάνων της”, διακηρύσσει ο Αλέξανδρος Ρίζος-Ραγκαβής κατά τον ετήσιο απολογισμό της Αρχαιολογικής Εταιρείας το έτος 1842.

1. Τμήμα του πανοράματος της προεπαναστατικής Αθήνας και της Ακρόπολης, από τον Louis-François Cassas (1785).

Έτσι, η ύψιστη αξία του "πολιτισμού" ταυτίζεται με την εσχέουσα καλλιτεχνική αξία, αξία πνευματική, μορφολογική και αισθητική των μνημείων της Ακρόπολεως.

Η υψηλή περίκλειος τέχνη, μετά από πολλούς αιώνες κατά τους οποίους αδιαφόρησαν γι' αυτήν ή την είδαν σαν περιηγητικό αξιοθέατο, βρίσκει την "αναγέννησή" της στη συνείδηση του δυτικού κόσμου, ήδη από τα μέσα του 18ου αιώνα, με τις αποτυπωτικές εργασίες των Stuart και Revett και του Le Roy. Αλλά κυρίως η υπαρξαγή των γλυπτών της Ακρόπολεως, του Ναού της Αφαιάς στην Αίγινα και του Επικουρίου Απόλλωνος στην Φιγαλία και η έκθεσή τους στο Μόναχο και το Λονδίνο, στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα, σηματοδοτούν την αρχή της συστηματικής καλλιτεχνικής αρχαιολογίας που αναφέρεται στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην αθηναϊκή Ακρόπολη.

Στενά συναφασμένη με τον θαυμασμό του καλλιτεχνήματος είναι και η επιστημονική αποτίμηση του τεχνήματος, του δομικού επιτεύγματος "Ακρόπολις των Αθηνών". Εντυπωσιακό μνημειακό οικοδομικό σύνολο, σπάνιας συλλήψεως αλλά και τεχνικής εκτέλεσως, προκαλεί εδώ και δύο αιώνες τα πιο ταλαντούχα μέλη της

διεθνούς αρχιτεκτονικής κοινότητας, που καλούνται να ερμηνεύσουν αυτή την άνθιση της τεχνικής τελειότητας.

Ποικίλες προσεγγίσεις επιχειρήθηκαν και ερμηνείες εδόθησαν έτσι σε κείρια αμφιλεγόμενα ερωτήματα. Ας θυμηθούμε μερικά από τα σημαντικότερα: — Το θέμα της αγαματοχρωμίας και της μαρμαροχρωμίας γενικότερα, που αφήνει να διαφανεί μπρος στα έκπληκτα μάτια του 19ου αιώνα το όραμα μιας αρχαιοελληνικής τέχνης, και ιδιαίτερα αρχιτεκτονικής, ζωντανεμένης με έντονο επίθετο χρωματισμό, αναίρωντας έτσι την για αιώνες καθιερωμένη αντίληψη του "υψηλού" αισθητικού χαρακτήρα των λευκών μαρμάρων. — Η ανακάλυψη και τεκμηρίωση του συστήματος των οπτικών διορθώσεων, καμπυλότητας της ευθυτηρίας, έντασης των κινώνων, συγκεντρική σύγκλιση της περιστάσης και των τοίχων του σηκού, που προσδίδουν στον αυστηρό δωρικό ρυθμό τη λαβάνουσα και άρρητη κομψότητά του. — Η αναπαράσταση των εφευρετικών και λυσιατελών τρόπων εξόρυξης, μεταφοράς και τέλειας λάξευσης και λειανσης λίθινων μελών, βάρους μέχρι και 12 τόνων.

Ας μην παραβλέψουμε, τέλος, ότι και σήμερα δίδονται ακόμη απαντήσεις σε ανοικτά ερωτήματα, όπως παραδείγματος χάριν της τεχνι-

2. Αναπαράσταση της Ακρόπολις κατά τους κλασσικούς χρόνους. Σχέδιο Μανόλη Κορρέ (1972).

κής διαδικασίας για την τέλεια προσαρμογή των σπονδύλων των κίωνων (που αναγνωρίστηκε πρόσφατα), ενώ άλλα, όπως παραδείγματος χάριν ο ακριβής τρόπος στεγάσεως του μεγάλου Ναού της Αθήνας, θα παραμείνουν ίσως για πάντα αναπάντητα.

Η συνειδητή αισθητική αποτίμηση και τεχνική διερεύνηση του μνημειακού συνόλου της Ακρόπολεως πηγάζουν από μια στροφή της δυτικής τέχνης και διανοήσης προς την αρχαιολατρία, κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα. Δίπλα στα κλασικά γραπτά μνημεία έρχονται τώρα τα ερείπια της Ελλάδας να ηγηθούν τον ευρωπαϊκό χώρο.

Η λάμψη τους έγινε το κίνητρο για την ανάπτυξη της κλασικιστικής θεώρησης του κόσμου, δηλαδή της απόπειρας αναβίωσης του αρχαιελληνικού πνεύματος, η οποία, σε αντίθεση με την Αναγέννηση, που πρότυπό της υπήρξε η ρωμαϊκή αρχαιότητα, είχε ως περιεχόμενο μια πίστη, εντούτοις όμως συχνά στεία, απομίμηση των επιτευγμάτων της κλασικής Ελλάδος.

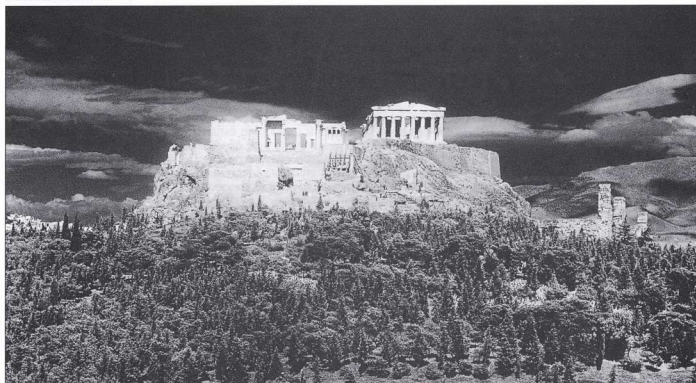
Η λατρεία της αρχαιότητας, η οποία ως βασική αισθητική και ανθρωπιστική στάση της Δύσης αποσκοπεί στον εξευγενισμό της ζωής, εισάγεται τώρα –σαν αντίδωρο– στην Ελλάδα, στην αναστημένη χώρα, η οποία αποτελεί και το αντικείμενο του νόστου της Δύσης.

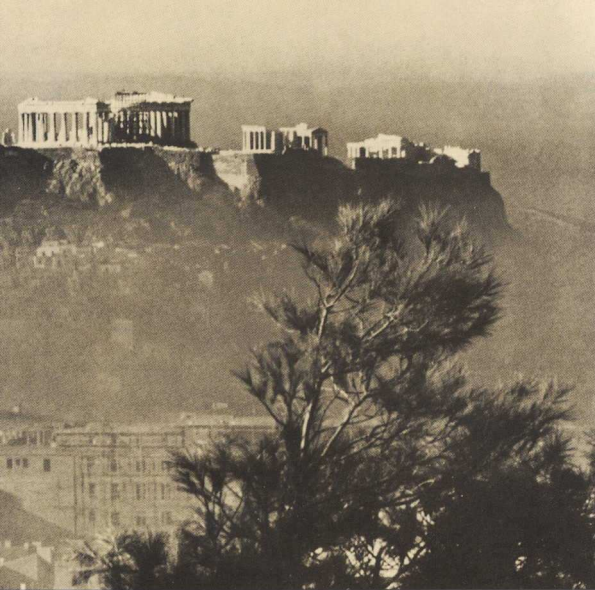
Αλλά ενώ στη Γερμανία η αρχαιολατρία σημαίνει στροφή προς την αρχαιοελληνική αντίληψη της ζωής, δηλαδή τη φιλελεύθερη στάση του πολίτη, την ανθρωποκεντρική αντίληψη του κόσμου και την αισθητική θεώρησή του, στην ελευθερωμένη Ελλάδα μεταβάλλεται κυρίως σε φορέα μιας ιστορική οψίμης αυτογνωσίας και μιας ακραίας πατριωτικής προγονολατρίας.

Έτσι διαφαίνεται μια άλλη βιωματική αξία με την οποία φορτίζεται κατά τη σχετικά πρό-

4. Γενική άποψη της Ακρόπολης από τα δυτικά.

3. Η Ακρόπολη στην πρώιμη σμίλη (η ατμοσφαιρική μόλυνση), ιδωμένη από τον Λυκαβηττό.

σφατη περίοδο του ελεύθερου εθνικού βίου το μνημειακό σύνολο της Ακρόπολης: ο βράχος γίνεται τώρα "ιερός", όχι με την θρησκευτική έννοια του όρου αλλά με την εθνοκεντρική. Η Ακρόπολη των Αθηνών ελευθερώνεται –ή μήπως αποξενούται;– από κάθε χρήση και μετατρέπεται σε τόπο-σύμβολο, σε χώρο εθνικής ταύτισης και σε πηγή εθνικής υπερηφάνειας. Με ένα λόγο, σε "εθνική κιβωτό" αλλά και σε ένα είδος ασάλευτης πέτρινης ναυαρχίδας του έθνους επί της οποίας κυματίζει η ελληνική σημαία. Αρχιτεκτονικά ερείπια –έστω και παγκοσμίου αισθητικής ακτινοβολίας– επί των οποίων επαίρεται η σημαία! Χειρονομία λογικά οξύμωρη, ενδεικτική όμως του χαρακτήρα του νέου συμβόλου πατριδολατρίας.

Αποτέλεσμα αυτού του νέου περιεχομένου του ως πατριωτικού συμβόλου είναι και η φιλοσοφία συντηρήσεως των μνημείων της Ακροπόλεως από το 1833 και εντεύθεν: εδώ διαμορφώνεται μια ακραία περίπτωση αναστηλωτικού οραματισμού, τον οποίον εισήγαγαν μεν Δυτικοευρωπαίοι και κυρίως Γερμανοί μελετητές στις αρχές του 19ου αιώνα, τον ασπασθήκε όμως στη συνέχεια ολοκληρωτικά η ελληνική κοινωνία καθ' όλη τη διάρκεια του ελεύθερου εθνικού βίου. Έτσι, τον τελευταίο ενάμιση αιώνα καλλιεργείται το όραμα μιας Ακρόπολης "καθαρμένης"

και απαλλαγμένης απ' όλα τα ίχνη των υστερότερων αρχιτεκτονικών τεκμηρίων που συσσωρεύθηκαν επάνω της. Όραμα, που αντανακλά όχι μόνο την ελληνική βούληση αλλά και τη συνείδηση της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας. Απόρροια της ακραίας αυτής στάσης μονομερούς προβολής μιας φάσεως της ιστορίας και της επιθυμίας να αποκατασταθεί όσο το δυνατόν το "αρχαίον κάλλος", ο κλασικός δηλαδή χαρακτήρας του αρχαίου μνημειακού συνόλου, είναι η μακρά αναστηλωτική δραστηριότητα που συνεχίζεται ως τις ημέρες μας.

Αποξενωμένη από κάθε λειτουργική χρήση, αντικείμενο καλλιτεχνικού και επιστημονικού θαυμασμού, "ιερός" τόπος του έθνους και κληρονομημένος θησαυρός-καύχημα των Νεοελλήνων, η Ακρόπολη των Αθηνών, ως διαχρονικό σύμβολο, δεν ξεπροβάλλει, όπως θα ήταν αναμενόμενο, αγέρωχη και απόκοσμη πάνω από την πόλη, αλλά αποτελεί αντίθετα αντικείμενο περιέργειας και επίσκεψης για τις ανθρώπινες γενεές που διαδέχονται η μια την άλλη.

Για τους σχετικά ολιγαριθμούς Ξένους επισκέπτες στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, η επίσκεψη της Ακρόπολης είχε τον χαρακτήρα της ανακάλυψης ενός φημισμένου και δυσπρόσπου καλλιτεχνήματος του αρχαίου κόσμου. Για τους

Επιλογή του περιηγητή Η
Προσέγγιση του μνημείου
στην Ακρόπολη, Αθήνα
1910-1920

περιηγητές του 19ου αιώνα – αρχαιοδίφες, αλλά και ένα επίλεκτο καλλιεργημένο αστικό κοινό – η προσέγγιση του μνημειακού συνόλου έπαιρνε τη διάσταση ενός προσκυνήματος – όχι θρησκευτικού αλλά πολιτιστικού – στις εκκαζόμενες ρίζες του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Κατά τον 20ό αιώνα, με την προοδευτική εξέλιξη του περιηγητισμού – τουρισμό τον ονομάζουμε σήμερα – σ' ένα φαινόμενο μαζικών εποχιακών μετακινήσεων με στόχο την αναψυχή, η "επίσκεψη-προσκύνημα" περιορίστηκε αισθητά, και αφορά μόνο στους ολίγους θιασώτες και εραστές της αρχαιοελληνικής τέχνης.

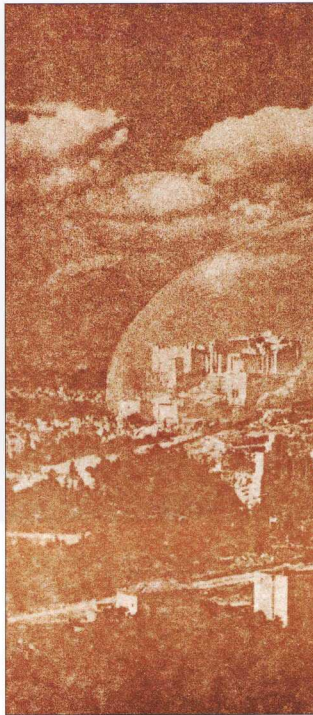
Για τον μεγάλο αριθμό των ξένων επισκεπτών η σύντομη παρουσία τους στον ιερό βράχο, συχνά υπό ασφυκτικές συνθήκες πολυκοσμίας και χρονικής πίεσας που καθιστούν ανέφικτη τη στοχαστική περιήγηση και τη συνειδητή βίωση του χώρου, μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μια άβουλη συναίνεση στη συμβατική πολιτιστική επιταγή που απαιτεί να έχει δει κανείς – έστω και μόνο με τα μάτια της φωτογραφικής του μηχανής – τα αρχαία και νέα "θαύματα" του κόσμου.

Είναι φανερό ότι ήδη επισημαίνουμε την ίσως πιο προφανή αξία που έχει στον σύγχρονο κόσμο το μνημειακό σύνολο, τουλάχιστον για τις μεγάλες μάζες των εν δυνάμει επισκεπτών του, την αρκετά αμφίβολη αξία του "τουριστικού αξιοθέατου". Και λέγω αμφίβολη αξία διότι το "αξιόθεατο" δεν πηγάζει ούτε από τη χρηστική ανάγκη, ούτε από τη θρησκευτική πίστη, ούτε από την καλλιτεχνική αποτίμηση, αλλά από μια επιπόλαιη περιέργεια που ικανοποιείται με τον συμβατικότερο τρόπο. Και όμως, οικονομικές σκοπιμότητες και οι τρόποι διαβίωσης της γηγενούς ανοικτής κοινωνίας στηρίζουν και διατηρούν σήμερα, αλλά και κατά πάσα πιθανότητα και στο μέλλον, αυτή την αμφίβολη "αξία".

Εδώ δεν πρέπει βέβαια να αποσιωπηθεί το γεγονός ότι παράλληλα με την νέα τουριστική χρήση του μνημείου έχουν βελτιωθεί σημαντικά, χάρη στην πρωτοβουλία ολίγων εκλεκτών επιστημόνων, οι μέθοδοι διδακτικής προσέγγισης και ψυχολογικής εξοικείωσης της ελληνικής νεότητας με το μνημειακό σύνολο. Τις συμβατικές και ανούσιες παλιές επισκέψεις των σχολικών προσκυνημάτων – ποιος από μας δεν θυμάται με μελαγχολία αν όχι και θυμιάδα αυτή την εμπειρία – αντικαθιστούν εφευρετικά διδακτικά προγράμματα εικαστικής ενημερώσεως, ιστορικής διδαχής και χειροτεχνικής εξοικειώσεως με την αρχαία τέχνη και αρχιτεκτονική της Ακροπόλεως.

Αυτό όμως που έχει ήδη γίνει δυσχερέστατο υπό τις συνθήκες του μαζικού τουρισμού (15.000 επισκέπτες την ημέρα, 3.000 την ώρα αιχμής του Αυγούστου) είναι η φυσική διακίνηση των επισκεπτών στο πλάτωμα της Ακρόπολης, η ανενόχητη θέσση των μνημείων και η διερευνητική βίωση του ιστορικού χώρου. Τα περιθώρια διορθωτικών οργανωτικών μέτρων είναι άκρως περιορισμένα σε έναν κλειστό περίβολο τριών εκταρίων με μία μόνη πρόσβαση και περιορισμένο αριθμό διαύλων κινήσεως επί του πλατώματος.

Υπενθυμίζω εδώ ότι προ σαράντα ετών ο αείμνηστος δάσκαλός μου, Δημήτρης Πικιώνης,

αντιδρούσε χαριτολογώντας στις επιφυλάξεις που διατυπώνονταν κατά της αποφάσεώς του να σχεδιάσει αποκλειστικά για πεζούς τις προσβάσεις προς την Ακρόπολη, λέγοντας: "Εάν οι σύγχρονοι επισκέπτες είναι τόσο νωθροί ώστε να διατάζουν να διανύσουν τα τελευταία τριακόσια ανηφορικά μέτρα πεζοί, ας τους ανεβάζουν επί φορειών, όπως στην εποχή των μαθησάκων Ρωμαίων περιηγητών...". Τέτοιοι αστείομοί είναι βέβαια σήμερα αδιανόητοι!

Η επίσκεψη των εσωτερικών χώρων των μνημείων έχει απαγορευθεί για λόγους ασφαλείας και συντηρήσεώς τους εδώ και δεκαπέντε χρόνια. Ήδη γίνονται σκέψεις για μια ορθολογι-

5. Η πρόταση των Ελβετών αρχιτεκτόνων (1976) για ένα γεωδαιτικό θόλο πάνω από την Ακρόπολη.

κή χρονική κατανομή των ομάδων επισκεπτών. Διαφαίνεται η "επίσκεψις επί συνεντεύξει": Ως "l'Acropole sur rendez-vous" θα διαφημίζουν οι ταξιδιωτικοί πράκτορες την αδήριτη ανάγκη αλληλουχίας στον χρόνο των επισκέψεων για να μειωθούν οι πλημμυρίδες των αιχμών.

Και τι έπεται;

Μελλοντικά βήματα που μοιάζουν με την πλεκτάνη μιας αρνητικής ουτοπίας διαφαίνονται ως πολύ πιθανά. Απαριθμώ μια δυνατή αλληλουχία:

— Κλείσιμο της Ακρόπολης στο ευρύ κοινό και δυνατότητα επισκέψεως μόνον για επιστήμονες και μελετητές κατόπιν άδειας.

— Θέση της Ακρόπολης και σύντομη διδακτική ενημέρωση των μεγάλων μαζών των επισκεπτών από ταρτσώματα θεάσεως στους γύρω λόφους Αρδηττού, Λυκαβηττού, Μουσειού.

— Θέση της Ακρόπολης από αέρος με βραδέως κινούμενα αερόστατα και με τη βοήθεια τηλεσκοπίων.

— Κατασκευή διδακτικών ολογραμμάτων με ακτίνες λέιζερ που θα προβάλλουν σε κατάλληλους χώρους στα έκπληκτα μάτια των τουριστών τρισδιάστατα άυλα ομοιώματα της Ακρόπολης υπό κλίμακα, υπό μορφήν αρχιτεκτονικών εκτοπλασμάτων.

— Το ύστατο: δημιουργία σε μια ελληνική

εσοχή ενός αρχαιολογικού "Disneyland", με την Ακρόπολη σε κλίμακα 1:1 ή 1:2, από γυψοσανίδες ή και πεντελίσιο μάρμαρο προς τέρψιν και διαδραχτή τον πλήθος.

Ίσως χαμογελάτε με τις σκέψεις αυτές, αλλά ποιος θα πίστευε προ δύο γενεών ότι δεν θα μπορούσε να επισκεφθεί το εσωτερικό του σηκού του Παρθενώνα με παναέλιγο, όπως μας περιέγραψε τη μοναδική αυτή εμπειρία ο Γιώργος Σαφέρης στις "Έξι νύκτες στην Ακρόπολη";

Σ' έναν κόσμο στον οποίον τα θεμελιώδη αγαθά για την επιβίωση του ανθρώπου, όπως το νερό, ο αέρας που αναπνέουμε και ο ζωτικός χώρος στον οποίο κινούμαστε και υπάρχουν, τείνουν να γίνουν αγαθά "απαραίτητα μεν αλλά εν ανεπαρκεία", αναπόφευκτο είναι και τα υψηλά πολιτιστικά αγαθά, όπως η Ακρόπολη των Αθηνών, που υποτίθεται ότι προσέφεραν σήμερα σε όλους, να γίνονται στην πραγματικότητα τα όλο και πιο δυσπρόσιτα.

Κινδυνεύει έτσι να μειωθεί η λιγότερο θεαματική και προβαλλόμενη αξία του μνημείου, η οποία όμως έχει και τη βαθύτερη και σημαντικότερη διάσταση: ο υπαρξιακός και συναισθηματικός δεσμός των κατοίκων αυτής της πόλης με το κατεχόμενο τοπίο της.

Έστω και αν ο κάτοικος της Αττικής έχει επισκεφθεί την Ακρόπολη σπανίως στο διάστημα της πολυπράγμονης ζωής του και δεν γνωρίζει και τα στοιχειώδη της ιστορίας της, η ύπαρξη της τού είναι ρουπόθεση ζωής, όπως η ύπαρξη της θάλασσας και των βουνών που τον περιβάλλουν.

Υπάρχει μια επιστροφή, ένας νόστος, ένας ίμερος προς τη φύση του τόπου σου, και υπάρχει μια επιστροφή στις ρίζες της καταγωγής σου. Και αυτός ο νόστος δεν πραγματώνεται με την απλή γνώση και θέαση του στόχου αλλά κυρίως με τη βίωσή του. Και όπως δεν βιώνω τη θάλασσα αν δεν αφεθώ στα νερά της, έτσι δεν μπορεί να βιώσει και το λίκνο της προέλευσής μου αν γίνει αδύνατη η φυσική μου παρουσία στον χώρο του, μια που μόνο αυτή ολοκληρώνει τη μέθεξή.

Θυμάμαι με συγκίνηση κάτι που συνέβη το 1976, κατά το ξεκίνημα των μεγάλων αναστηλωτικών έργων στην Ακρόπολη: νέοι Ελβετοί αρχιτέκτονες, θαμνωμένοι από μια τεχνοκρατική ευφορία των καιρών, παρουσίασαν στην Αθήνα τα σχέδιά τους για μια ολοκληρωτική "προστασία" αλλά και "εξόντωση" της Ακρόπολης. Πρότειναν την κατασκευή γεωδαιτικού θόλου διαμέτρου πεντακάσιων μέτρων, ο οποίος, εδραζόμενος στις κλιτύς της Ακρόπολης – πράγμα που θα εσημαίνε την καταστροφή όλων των ιερών χώρων και ιστορικών τεκμηρίων –, θα εκάλυπτε όλο το βράχο και θα εξασφάλιζε τη βέλτιστη προστασία των μνημείων κατά της ατμοσφαιρικής ρυπάνωσης, αποξενώνοντας τα συγχρόνως από το φυσικό τους περιβάλλον αλλά και από τους ανθρώπους.

Ο αξιμνηστος Νικόλαος Πλάτων παρενέβη στη συζήτηση, με τη σεμνότητα που τον διακρίνει, και υπενθύμισε ότι αφιέρωσε όλη του τη ζωή στην υπόθεση της αρχαιολογίας και ότι εντούτοις θα τολμούσε να πει ότι, εάν η μελλοντική κοινωνία δεν βρει τρόπους να ελέγξει την μό-

λυσή του περιβάλλοντος και τους χώρους ζωής της, απειλούνται με βαθμιαίο αφανισμό τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι στο λεκανοπέδιο των Αθηνών. Εάν η προοπτική αυτή είναι αναπότρεπτη, τότε, αντί της ύβρης της παραμορφώσεως της Ακρόπολης, θα ήταν προτιμότερο να δεχθούμε τον θάνατό της. Διότι, όπως οι άνθρωποι έτσι και τα τεκμήρια της υπάρξεώς τους θα σβήσουν κάποτε. Πόσο σοφά, αν και μελαγχολα, υπήρξαν τα λόγια του αξιμνηστου δασκαλου!

Θα ήθελα όμως να αντιστρέψω την προοπτική και να πω πιο ελπιδοφόρα: όχι μόνο πρέπει οι περιβαλλοντικές συνθήκες να βελτιωθούν και τα μνημεία να συντηρηθούν και να αναστηλωθούν με περίσκεψη και ευθυκρισία, αλλά αυτό που κυρίως πρέπει να διατηρηθεί και να διασφαλιστεί είναι η προσβασιμότητα του χώρου της Ακρόπολης. Διότι τα μνημεία δεν επιζούν μόνο με τη δομική τους συντήρηση: επιζούν κυρίως όσον καιρό οι άνθρωποι τα φέρνουν στη σκέψη τους και στην καρδιά τους.

* Ομιλία του Καθηγητού Αλέξανδρου Παπαγεωργίου-Βενετά κατά την τελευταία απονομή του ακαδημαϊκού τίτλου του επίτιμου Διδασκοντος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, την 10.11.1998.

The Acropolis of Athens: Experiencing the Values of a Monumental Ensemble

A. Papageorgiou-Venetas

Acropolis was primarily a site of usage, with various functions in its age-long history: A fortified resort and herald of the Mycenaean megaron, a cult area of the chthonic deities and the mythical heroes of Attica in Prehistoric times. A sacred precinct of gods and treasury of the Attic alliance in the classical period. A consecrated place, inspiring admiration and worthy of visiting in the Hellenistic and Roman era. An episcopal see in the years of the Byzantine Empire and a fortified palace of the Frankish, Catalan and Florentin despots in the late Medieval period. And a fortified upper town, including the residence of the Turk commander of the garrison of Athens, in the years of the Ottoman rule. This site, in its extremely long historical course, has experienced almost all human activities but one, its commercialization, and that is especially significant.

The Acropolis of Athens today, deprived of any functional use, the object of artistic and scientific admiration, and the holy landmark of the Greek nation, does not rise remote and haughty above the city, but stands inviting the human generations to experience it. However, visiting Acropolis is not an easy task under the circumstances that the mass tourism has created: the circulation of visitors in the limited archaeological site, covering only three acres, has become difficult (average: 15,000 visitors per day, 3000 per hour in top season), as also has the comfortable viewing of the monuments and the profound experience of its historical physiognomy.

Apart from the improvement of the environmental conditions and the discretionary restoration of the monuments, the most important thing to be preserved and guaranteed is the accessibility of the Acropolis: monuments do not only survive because of their structural preservation, but they mainly outlive as long as people keep them in their heart and mind.